

El cicle de conferències del professor Milton Santos

Durant els dies 21 a 25 de febrer, ha estat a Barcelona el geògraf brasiler Milton Santos convidat per un conjunt d'entitats i organismes diversos per donar un cicle de conferències sobre les ciutats a Amèrica llatina i sobre les perspectives de la geografia a finals del segle XX'.

Milton Santos pertany a un país que, malgrat haver fet uns grans avançaments en les últimes dècades, és considerat com del Tercer Món. Aquest fet ha portat Santos a constituir-se com a geògraf radical que no només participa d'aquestes idees sinó que les viu en tota la seva plenitud.

De la manera de les seves conferències —l'efectuada a la Societat Catalana de Geografia el dia 21 de febrer— en voldria fer alguns comentaris. La conferència s'inicià i finalitzà amb una mateixa pregunta: ¿Qui té por a les grans ciutats? Em sembla, vist el conjunt de la conferència, que també es pot plantejar la qüestió d'una altra manera: ¿qui controla la ciutat? És clar que la persona o ens que domina la ciutat en l'actualitat és qui té por a les grans ciutats. Avui, al final d'un procés de creixement urbà, ens trobem amb unes macrociutats que, un cop posades en marxa per l'agent dominador, poden escapar-se del seu control i, amb una lògica (o no-lògica) interna, continuar una existència independent.

¿I qui és qui controla la ciutat? La resposta només és una: el Capital.

Hom pot definir la ciutat com el resultat d'un procés econòmic, social i polític, a vegades amb una marcada explicació històrica o ideològica. Sens dubte, tots aquests elements intervenen en el creixement i la configuració urbans, però en última instància és el capital el que influeix de manera directa sobre cadascun d'ells. És un domini i un control que es manifesten de maneres diferents tant amb la concentració d'indústries i la possessió de l'aparell productiu, com per l'especulació del sòl i de l'habitatge, amb la determinació de les zones i les funcions (residencial, d'oci, comercials...) i que es patentitza, principalment, per una desigualtat molt gran en la capacitat d'elecció. La diferent capacitat d'elecció és la creadora de les desigualtats socials o, millor dit, de les desigualtats espacials que es manifesten com a desigualtats socials.

La Geografia Urbana radical, en la qual es troba Milton Santos, tracta la ciutat i l'espai

urbà no en ells mateixos, com fan els geògrafs quantitativs, sinó com a «consciència social»². Però foren els economistes els primers a adonar-se de l'existència social de l'espai. Malgrat tot, la seva tasca va aturar-se amb l'anàlisi de les causes, dels fets i de les conseqüències. Els geògrafs, en canvi, intenten cercar la «solució». Milton Santos, a la conferència portada a terme a l'Escola d'Enginyers de Camins el 24 de febrer, va fer alusions a aquestes solucions possibles. El que es pot afirmar és que les solucions econòmiques en si mateixes no són possibles (mesures tals com reformes agràries, descens de la natalitat, descentralització de la indústria i de la població...). El que cal és una «solució» global al problema de la ciutat que, al mateix temps, fos personalitzada i individual. Aquesta solució és la cultura.

Cultura és un terme abstracte que, com a solució a les desigualtats socials, pot semblar una utopia. Però això no l'invalida perquè no sempre les utopies han fracassat i, si ho han fet, no han estat endebades³.

La cultura ha d'ésser entesa en un sentit ampli, com una manifestació material o simbòlica de la relació entre el medi i l'home, com un arrelament a la ciutat, com un intent de millorar l'entorn en què es viu i evitar la seva degradació, com una manera de lluitar contra el consum descontrolat i la distorsió d'aquest i defugir del que els sociòlegs anomenen «conducta desviada», i de crear una infraestructura de tots i per a tots...

Conèixem el problema i també la «solució». El que cal, ara, és una aplicació. ¿És que és possible un canvi qualitatiu de les ciutats en un món capitalista? ¿Es pot resumir el futur com una dialèctica entre el capital i la cultura? ¿És que no és el capital qui finança i «administra» la cultura a la gran ciutat? ¿És un fet «inevitable i irreversible» l'existència d'aquestes macrociutats?

Val la pena pensar on se situa Barcelona, dins d'aquest procés urbà i pensar que de les ciutats del Tercer Món només ens separen aspectes quantitativs (nombre d'habitants, quilòmetres de sòl urbà...), però que de les ciutats del Primer Món ens allunyen aspectes qualitativs. La diferència rau en el fet que els aspectes qualitativs poden arribar a ésser insalvables i que per augmentar quantitativament no cal fer res, només deixar passar el temps.

De totes aquestes preguntes nosaltres sabem les respostes. Les coneixem i les eludim. És més fàcil la postura d'acceptar el fet real i d'introduir-nos en la dinàmica de la societat i de la ciutat que no el lluitar contra ella. En tot cas, l'última solució és la revolució? I en arribar ací hom encara es pot qüestionar la legitimitat de la revolució i es pot preguntar sobre qui és el qui la finançarà.

Les conferències de Milton Santos foren plenes de suggeriments i de preguntes que es palesaren en els col·loquis animats i interessants que les seguiren.

Anna MOMPART I PENINA

¹ Organitzadors de la visita del professor Milton Santos:

- Corporació Metropolitana de Barcelona
- Departament de Ciències Socials de la Universitat Politècnica de Catalunya
- Departament d'Urbanisme i d'Ordenació del Territori de la Universitat Politècnica de Catalunya
- Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona
- Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona
- Societat Catalana de Geografia (filial de l'Institut d'Estudis Catalans)
- Societat Catalana d'Ordenació del Territori (filial de l'Institut d'Estudis Catalans)
- Col·legi d'Enginyers de Camins, Canals i Ports de Catalunya

Programa del cicle de conferències:

dia 21 de febrer, a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans: *Crecimiento, crise e desintegraçãõ de metropole no Brasil.*

dia 24 de febrer, a l'Aula 6 de l'Escola de Camins: *Processos da urbanitzaçãõ na America Latina.*

dia 25 de febrer, al Saló de Graus de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona: *Perspectivas da Geografia nos fines del s. XX.*

² CARTER: *El estudio de la Geografia Urbana*, Madrid, Instituto de Estudios de Administración Local (1983).

³ «...No hay conocimiento... Vivimos sólo de ilusiones.
Y sin embargo nos estremecemos de angustia
al pensar que ni éstas nos quedarán
o que nos quedarán para siempre...»

Vladimir HOLAN: *Una noche con Hamlet*, Barcelona, Barral (1970)